लतिका, स्त्री, (लत घाते + "कृतिभिदिलतिभ्यः कित् ।" उणा० ३ । १४७ । इति तिकन् ।) गोधा । इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥

लप, ऋ भाषे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-पर०-सक०-सेट् ।) ऋ, अलीलपत् अललापत् । भाषः कथनम् । इति दुर्गादासः ॥

लपनं, क्ली, (लप्यतेऽनेनेति । लप् + करणे ल्युट् ।) मुखम् । इत्यमरः ॥ (भावे ल्युट् ।) भाषणम् । इति लपधात्वर्थदर्शनात् ॥ (यथा, आर्य्यासप्तशत्याम् । ३८१ ।

"प्रकटयति रागमधिकं लपनमिदं वक्त्रिमाणमावहति ।
प्रीणयति च प्रतिपदं दूति शुकस्येव दयितस्य ॥"

"शुकस्येव दयितस्य लपनं सम्भाषणम् । पक्षे वदनम् ।" इति तट्टीका ॥)

लपितं, क्ली, (लप् + क्तः भावे ।) वचनम् । कथिते, त्रि । इत्यमरः ॥ (लपितमस्यास्तीति । अच् । वचनयुक्ते च त्रि । यथा, अथर्व्ववेदे । ४।३६।९ ।

"ये मा क्रोधयन्ति लपिता हस्तिनं मशका इव ।
तानहं मन्ये दुर्हितां जने अल्पशयूनिव ॥")

लप्सिका, स्त्री, खाद्यविशेषः । लप्सी । इति ख्याता । यथा,—

"समितां सर्पिषा भृष्टां शर्करां पयसि क्षिपेत् ।
तस्मिन् घनीकृते न्यस्येत् लवङ्गमरिचादिकम् ।
सिद्धैषा लप्सिका ख्याता गुणानस्या वदाम्यहम् ॥
लप्सिका बृंहणी वृष्या बल्या पित्तानिलापहा ।
स्निग्धा श्लेष्मकरी गुर्व्वी रोचनी तर्पणी परम् ॥"

इति भावप्रकाशः ॥

लब, इ ङ स्रंसने । शब्दे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-आत्म०-अवलम्बने सक०-शब्दे अक०-सेट् ।) इ, लम्ब्यते । ङ, लम्बते । स्रंसनमिहावलम्बनमिति गोविन्दभट्टः । ननाद चरणायुधस्तदपि मौनमालम्बसे । इति दुर्गादासः ॥

लब्धः, त्रि, (लभ् + क्तः ।) प्राप्तः । इत्यमरः ॥ (यथा, हितोपदेशे ।

"अलब्धञ्चैव लिप्सेत लब्धं रक्षेदपक्षयात् ।
रक्षितं वर्द्धयेत् सम्यक् वृद्धं तीर्थेषु निक्षिपेत् ॥")

लब्धवर्णः, पुं, (लब्धावर्णा यशांसि येन ।) पण्डितः । इत्यमरः ॥ (यथा, रघुः । ११ । २ ।

"कृच्छ्रलब्धमपि लब्धवर्णभाक्
तं दिदेश मुनये सलक्षणम् ॥")

लब्धा, स्त्री, (लभ् + क्तः । टाप् ।) नायिकाभेदः । यथा,—

"खण्डितोत्कण्ठिता लब्धा तथा प्रोषितभर्त्तृका ।
कलहान्तरिता वाससज्जा स्वाधीनभर्त्तृका ॥"

इति जटाधरः ॥

लभ, इ ङ शब्दे । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-आत्म०-अक०-सेट् ।) इ, लम्भ्यते । ङ, लभते । इति दुर्गादासः ॥

लभ, डु औ ङ ष प्राप्तौ । इति कविकल्पद्रुमः ॥ (भ्वा०-आत्म०-सक०-अनिट् ।) डु, लब्ध्रिमम् । औ, लब्धा । ङ, लभते । ष, लभा । लभन्ति पुनरुत्थानमिति गणकृतानित्यत्वादिति रमानाथः । वस्तुतस्तु लभते लभः पचादित्वादन् ततो लभ इवाचरतीति क्वौ साध्यम् । इति दुर्गादासः ॥

लभसः, पुं, (लभ् + "अत्यविचमीति ।" उणा० ३ । ११७ । इति असच् ।) वाजिबन्धनरज्जुः । इत्युणादिकोषः ॥ धनम् । याचकः । इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥

लभ्यं, त्रि, (लभ्यते इति । लभ् + पोरदुपधात् ।" ३ । १ । ९८ । इति यत् ।) न्याय्यम् । इत्यमरः ॥ लब्धव्यम् । इति मेदिनी । ये, ४३ ॥ (यथा, मुण्डकोपनिषदि । ३ । २ । ३ ।

"नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो
न मेधया न बहुधा श्रुतेन ।
यमेवैष वृणुते तेन लभ्य-
स्तस्यैष आत्मा विवृणुते तनूं स्वाम् ॥")

लमकः, पुं, (रमते इति । रम् + "रमेरश्च लो वा ।" उणा० २ । ३३ । इति क्वुन् रस्य लत्वञ्च ।) षिड्गः । इति सिद्धान्तकौमुद्यामुणादिवृत्तिः ॥ (तीर्थशोधकः । इत्युज्ज्वलः ॥ विलासिनि, त्रि । इति केचित् ॥)

लम्पटः, पुं, षिड्गः । इति लम्पाकशब्दार्थे मेदिनी । के, १४९ ॥ (यथा, कथासरित्सागरे । ४७ । १०१ ।

"अथेतराब्रवीन्मैवं यद्यपि स्त्रीषु लम्पटः ।
तथापि न स दुःखेऽस्मिन्नीदृशः स्यात्तथाविधः ॥")

आसक्तः । यथा,—

"यथैहिकामुष्मिककामलम्पटः
सुतेषु दारेषु धनेषु चिन्तयन् ।
शङ्केत विद्वान् कुकलेवरात्ययाद्-
यस्तस्य यत्नः श्रम एव केवलम् ॥"

इति श्रीभागवते ५ स्कन्धे १९ अध्यायः ॥

लम्पाकः, पुं, लम्पटः । देशभेदः । इति मेदिनी । के, १४९ ॥ (यथा, मार्कण्डेये । ५७ । ४० ।

"लम्पाकाः शूलकाराश्च चुलिका जागुडैः सह ।
औपधाश्चानिभद्राश्च किरातानाञ्च जातयः ॥")

लम्पाटहः, पुं, पटहवाद्यम् । इति हारावली ॥

लम्फः, पुं, प्लुतगतिः । लाफ इति भाषा । इति प्रसिद्धः ॥ उल्लम्फनं प्रलम्फनञ्चात्र ॥

लम्बः, पुं, (लम्बते इति । लबि अवस्रंसने + अच् ।) नर्त्तकः । अङ्गम् । कान्तः । इति संक्षिप्तसारोणादिवृत्तिः ॥ उत्कोचः । यथा,

"प्राभृतं ढौकनं लम्बोत्कोचः कोशलिकामिषे ।
उपाचारः प्रदानन्दा हारो ग्राह्यायने अपि ॥"

इति हेमचन्द्रः ॥

अक्षभेदः । यथा,—

"चरलम्बगमा भेदाः पाटकोऽक्षादिचालने ॥"

इति शब्दमाला ॥

क्षेत्रादौ लम्बमानरेखा सूत्रं वा । यथा,—

"त्रिभुजे भुजयोर्योगस्तदनन्तरगुणो भुवाहृतो लब्ध्या ।
द्विस्था भूरूनयुता दलितावाधे तयोः स्याताम् ॥
स्वावाधाभुजकृत्योरन्तरमूलं प्रजायते लम्बः ।
लम्बगुणं भूम्यर्द्धं स्पष्टं त्रिभुजे फलं भवति ॥"

उदाहरणम् ।

"क्षेत्रे मही मनुमिता त्रिभुजे भुजौ तु
यत्र त्रयोदशतिथिप्रमितौ हि यस्य ।
तत्रावलम्बकमथो कथयाववाधे
क्षिप्रं तथा च समकोष्ठमितिं फलाख्याम् ॥"

न्यासः । भूः १४ भुजौ १३ । १५ लब्धे आवाधे ५ । ९ । लब्धो लम्बश्च १२ क्षेत्रफलञ्च ८४ । इति लीलावती ॥ (दैत्यविशेषः । यथा, हरिवंशे । ४३ । २२ ।

"लम्बस्तु लम्बमेघाभः प्रलम्बाम्बरभूषणः ।
दैत्यव्यूहगतो भाति सनीहार इवांशुमान् ॥")

त्रि, दीर्घः । लम्बा इति भाषा । यथा,—

"दूरतः शोभते मूर्खो लम्बशाटपटावृतः ।
तावच्च शोभते मूर्खो यावत् किञ्चिन्न भाषते ॥"

इति चाणक्यशतकम् ॥

(लम्बमानः । यथा, रघुः । ६ । ६० ।

"पाण्ड्योऽयमंसार्पितलम्बहारः
क्लृप्ताङ्गरागो हरिचन्दनेन ।
आभाति बालातपरक्तसानुः
सनिर्झरोद्गार इवाद्रिराजः ॥")

लम्बकर्णः, पुं, (लम्बौ कर्णौ यस्य ।) छागः । अङ्कोठवृक्षः । इति मेदिनी । णे, १०७ ॥ राक्षसः । हस्ती । इति शब्दरत्नावली ॥ श्येनपक्षी । इति राजनिर्घण्टः ॥ (शशः । तद्यथा, अथ विलेशयेषु तत्र शशः स्यात् ।

"लम्बकर्णः शशः शूली लोमकर्णो विलेशयः ॥"

इति वैद्यकम् ॥

लम्बःकर्णः इति कर्म्मधारये ।) दीर्घश्रोत्रम् ॥ तद्युक्ते, त्रि । (यथा, महाभारते । ९ । ४६ । ३४ ।

"लम्बोदर्य्यो लम्बकर्णास्तथा लम्बपयोधराः ॥")

लम्बकेशः, पुं, (लम्बः केश इवाग्रभागो यस्य ।) विष्टरः । स तु विवाहकाले वरोपवेशनार्थं सार्द्धद्वितयवामावर्त्तवलिताधोमुखा असंख्यातदर्भाः । यथा,—

"ऊर्द्ध्वकेशो भवेत् ब्रह्मा लम्बकेशस्तु विष्टरः ।
दक्षिणावर्त्तको ब्रह्मा वामार्त्तस्तु विष्टरः ॥"

इति संस्कारतत्त्वम् ॥

केशोऽत्राग्रम् । इति प्रायश्चित्ततत्त्वे गङ्गामाहात्म्ये प्रतिनिहतदर्भवटुस्नानप्रकरणे लिखितम् ॥ * ॥ दीर्घकेशयुक्ते, त्रि ॥

लम्बदन्ता, स्त्री, (लम्बा दन्ता इव फलानि यस्याः ।) सैंहलीपिप्पली । इति राजनिर्घण्टः । बृहद्दशनविशिष्टे, त्रि ॥